

FÅGLAR I SÖRMLAND

Nr 1 · 1992 · Årg 25

Fåglar i Sörmland utges av Föreningen Södermanlands Ornitologer (FSO).

REDAKTÖR

Kent Carlsson, Älundavägen 9, 633 70 Eskilstuna. Tel 016 - 210 48.

PRENUMERATION

Avgiften är 80 kr per år och insättes på nedanstående postgiro- eller bankgirokonton. Medlemmar i FSO erhåller tidskriften gratis.

MEDLEMSKAP I FSO

Medlemskap i FSO erhålles genom att 70 kr eller mer insättes på föreningens postgiro- eller bankgirokonton. Familjemedlem 10 kr.

EXPEDITION OCH ADRESSÄNDRINGAR

Sörmlands Ornitologer, c/o Swenzén, Skånegatan 5, 641 36 Katrineholm.
Tel. 0150 - 182 97. Bankgiro: 712-8457. Postgiro: 7 73 78 - 8.

FÖRENINGEN SÖDERMANLANDS ORNITOLOGER

FSO utgör en regionalavdelning av SOF, Sveriges Ornitologiska Förening. FSO är en ideell förening och verkar för vidgad kännedom om och bättre levnadsbetingelser för de sörmländska fåglarna, samt för att sprida intresse för ornitologi till allmänheten. Olika projekt, årlig fågelrapportering, fågelskydd, opinionsbildning m m står på programmet.

STYRELSE FSO 1992

Ordf. Rolf Pettersson, Thulegatan 15 B, 642 00 Flen. Tel 0157 - 119 58.

Vice ordf. Bert Lindgren, Kila; sekr. Nicke Helldorff, Näshulta; kassör Agne Swenzén, Katrineholm; samt övriga ledamöter Joakim Ed, Stallarholmen, Urban Rundström, Katrineholm, Jukka Väyrynen, Malmköping.

Omslag:
Tjädertupp
FOTO: TERO NIEMI

DETTA NUMMER
SAMMANSTÄLLT AV
KENT CARLSSON

LAYOUT/SÄTTNING: JAN HENDÉN, GRAF & PRINT

HARTSÖ-ENSKÄR FÅGELSTATION 1991

MEDDELANDE NR 55
FRÅN HARTSÖ-ENSKÄR FÅGELSTATION

Lennart Wablén

Hösten blev till att börja med fågelfattig när det gällde många insektsätare, men de senare arterna visade inte samma nedgång. Därför blev det en medelgod fångst av höstflyttande småfåglar på södra Enskär 1991.

Ännu en säsons isfri vinter i skärgården möjliggjorde aktivitet under årets alla månader. Under tidig vår fångades ett litet antal fåglar på Storrö och Lillrö medan boungemärkningar av främst tordmular skedde på sedvanligt sätt i juli. Under försommaren utfördes för andra året i rad en taxering av häckfåglarna på vissa öar och skär, det senare på uppdrag av Miljökontoret i Nyköpings kommun. Höstsäsongen på södra Enskär pågick sedan i huvudsak 27/7-27/10.

Komforten och säkerheten i huset utökades genom att en mobiltelefon införskaffades. Dessutom genomfördes försök med en vindkraftsnurra för att få elektricitet till kylskåp, belysning, telefon etc. För att finansiera verksamheten utfördes skogsvårdsarbete i Flentrakten, vilket inbringade 8100 kronor.

Många besökare gästade stationen under hösten och därav flera skolklasser som guidades av personalen.

Verksamhetsperioder

Under totalt 110 dagar har verksamhet förekommit på stationen, varav 82 dagar under ordinarie höstsäsong, fördelat

på nedanstående sätt. Förutom under hösten har ringmärkning skett även 1/1, 22/1, 22/3, 23/3, 27/3, 29/3, 4/4, 4/7, 12/7 och 10/11.

Januari	1, 4, 12, 13, 22, 27
Februari	20
Mars	5, 12, 22, 23, 27, 29
April	4, 7, 13, 21
Maj	29
Juni	5
Juli	4, 12, 19, 24, 27-28, 31
Augusti	3-4, 7-8, 10-11, 13-14, 17-31
September	1-14, 16-17, 18-30
Oktober	1-19, 21-27, 31
November	10, 30
December	7, 22, 31

Personal

Från stationsledningen framförs ett varmt tack till samtliga medhjälpare, vilka under året arbetat med ringmärkningen det antal dagar som anges inom parentes.

Ringmärkare

Göran Altstedt (10), Stefan Bengtsson (2), Kent Carlsson (11), Per Eriksson (8), Nicke Helldorff (8), Björn Jansson

(8), Christer Larsson (12), Bengt Lindström (9), Jan Oldebring (3), Hans Pettersson (7), Urban Rundström (7), Gunnar Sjö (12), Agne Swenzén (8) och Lennart Wahlén (18).

Assistenter

Bo Altstedt (3), Daniel Bengtsson (2), Anders Fransson (8), Sigge Holmberg (2), Jonas Jägerskog (2), Inger Karlberg (7), Göte Larsson (7), Håkan Lernefalk (8), Lennart Nermfeldt (1), Bert Olausson (7), Anna Pettersson (7), Raket Sjö (12) och Niklas Wahlén (3).

Vädret under hösten

Augusti inleddes med högtryck och sommarvärme (+26). Under perioden 10-19 augusti var det blåsigare med omväxlande soligt och molnigt väder, bl a 9 mm regn den 19. Därefter övervägande vackert väder resten av månaden, dock mulet den 24 och den 28 (7 mm regn). Totalt föll ca 35 mm regn på Enskär vilket är under medelvärdet för augusti. Døgnsmedeltemperaturen för månaden blev något över den normala. Ofta var det svag växlande vind, i övrigt mest vindar från SV-sektorn utom i slutet av månaden, då mer nordliga vindar förekom. Vinden nådde nätt och jämt över 10 m/s under fem dagar, som mest VSV 12 m/s den 11.

September inleddes med tre veckor med mestadels vackert väder, ofta dock blåsigt (som mest VSV 16 m/s den 11, månadens högsta) och samtidigt relativt mildt. Undantag dock för perioden 5-8 då månadens kyligaste period inföll med som lägst +4 nattetid. Ett par lågtryckspassager gav sedan mer varierande väder, bl a föll 32 mm regn den 26-27 och 12 mm den 30. Totalt kom det

tämligen normala 54 mm under månaden, men den upplevdes ändå som mycket torr på Enskär före den 26. Under 12 dagar blåste det minst 10 m/s och vindar mellan SV-NV dominerade stort. Månaden uppvisade ett litet temperaturöverskott, främst beroende på höga nattvärden.

Oktober blev en ovanligt torr månad med blott ca 10 mm nederbörd under verksamhetsdagarna. Friska S/SV-vindar dominerade 1-6 och 17-18 samt svaga O-vindar med dimma tidvis 8-14. Døgnsmedeltemperaturen låg då hela tiden strax över +10. Den 19-20 passerade en kraftig kallfront söderut och därefter var det växlande men kyligare väder, som lägst -2 natten mot den 21. Blott 8 dagar blåste det minst 10 m/s, som mest SSV 15 m/s den 1 och NNV ca 20 m/s den 20. Sammanfattningsvis blev det en mild och nederbördsfattig månad, liksom hela hösten totalt.

Invasionsarter

Arturvalet baseras på den lista som upprättats inom projektet Nordiska invasionsfåglar.

Sparvuggla Glaucidium passerinum

Åtta observationer under perioden 20/9-21/10. Enstaka ex fångade vid sex tillfällen samt tre exemplar den 21/10.

Hornuggla Asio otus

Endast en obs: en rastande fågel 25/10.

Pärhuggla Aegolius funereus

Femton ex ringmärkta utspritt under perioden 28/8-7/10, vilket är "normal" flyttningstid. Ett mellanår liksom 1990, då emellertid flyttningen var sen (26/9-24/10). Som oftast var det nästan utslutande årsungar som flyttade 1991.

Sparvuggla

FOTO: SVANTE JOELSSON

Spillkråka *Dryocopus martius*

Noterad under nio utspridda obsdagar, 7 ex fångade. Sedd även 31/12.

Större hackspett *Dendrocopus major*

Ett exemplar gjorde sträckförsök 31/7, sedan blott två obsar under hela hösten: 26/9 och 21/10.

Mindre hackspett *Dendrocopus minor*

En ringmärkt hona sågs 12/1 och under hösten fångades två fåglar för nymärkning: 12/9 och 27/10. Det var allt.

Sidensvans *Bombycilla garrulus*

Observerades med 60 ex i januari, 45 ex i mars varav 3 fångades, 1 ex 29/5 samt under hösten ca 100 ex efter 23/10.

Svartmes *Parus ater*

Noterad 31/7 och 3/8 samt därefter under 26 dagar 12/9-31/10. En relativt

kraftig flyttning med totalt minst 380 ex observerade och 95 ex ringmärkta. Flyttning för andra året i rad, 1990 blev dock fångsten dubbelt så stor.

Blåmes *Parus caeruleus*

Observerad 67 dagar 27/7-31/10 och 140 ringmärkta under samma period är över genomsnittet.

Talgoxe *Parus major*

Observerad 76 dagar, dvs nästan dagligen, under hösten och 85 ex märktes samtidigt.

Nötväcka *Sitta europaea*

Hörd 31/7 och därefter tio obsdagar 8/9-7/10 varvid 8 ex ringmärktes. Ej årlig på Enskär höstetid.

Trädkrypare *Certhia familiaris*

Observerad 53 dagar, främst efter 8/9. Ganska normala 71 ex ringmärktes under hösten.

Nötskrika *Garrulus glandarius*

Ses ej varje höst, men häckar på de större öarna strax norr om Enskär. Nu noterades ett tjugotal exemplar, varav 4 ex fångades.

Nötkråka *Nucifraga caryocatactes*

Observerad 10/9, 11/9 och 28/9 med som mest 3 ex samtidigt. Ej årlig vid stationen, men häckar åtminstone på fastlandet ca 15 km från Enskär, kanske även på de större öarna närmare Enskär.

Gråsiska *Carduelis flammea*

Måttlig höstflyttning från 15/10 (första obs 7/10) med max 500 ex observerade och 68 ex ringmärkta under oktober.

Mindre korsnäbb *Loxia curvirostra*

Ett exemplar rastade 16/10

Obestämda korsnäbbar *Loxia sp*

Få observationer: två i augusti och fyra i oktober, totalt ca 40 ex.

Domberre *Pyrrhula pyrrhula*

Under hösten noterad 1/9 och därefter observerad så gott som dagligen 3-31/10, med en kraftigare flyttning från den 14/10. Högsta dagsnotering med ca 100 ex vardera 26/10 och 27/10. Totalt under oktober ca 400 ex varav 52 ringmärktes.

Följande invasionsarter har ej observerats vid Enskär 1991:

Fjälluggla, hökuggla, gråspett, vitryggig hackspett, tretåig hackspett, stjärtmes,

Storskarv

FOTO: TERO NIEMI

talltita, lappmes, snösiska, bändelkorsnäbb, större korsnäbb och tallbit.

Observationer

Under 1991 observerades 178 arter inom fågelstationens verksamhetsområde. Enda nya arten var strömstare och därmed har totalt 243 arter noterats under året 1965-1991.

Här följer ett urval av de mest intressanta observationerna. Ytterligare information lämnas under rubriken Ringmärkning och vissa arter kommer att presenteras enbart i den sörländska fågelrapporten, som publiceras i nästa nummer av Fåglar i Sörmland. Om inte annat anges nedan, så har observationerna gjorts vid Enskärs södra udde. Med "de yttre skären" avses området kring Hamnskär/Garkast.

Gråbakedopping Podiceps griseigena

Under våren en rastade 13/4 och en sträckande 21/4. Under hösten blott tre observationer: två ex 23/9, 1 ex 28-29/9 och 1 ex 26/10.

Storskarv Phalacrocorax carbo

Utanför Hartsö-området fanns Trutbåda-kolonin med markhäckande mellan-skarvar kvar (minst 100 par). Redan 1990 häckade troligen ytterligare en liten grupp fåglar strax nordost Hartsö-arkipelagen, nämligen på Lacka Trutbåda.

Under 1991 fanns två kolonier där, på Lacka Trutbåda ca 60 bon och på Långö Trutbåda 23 bon (alla med ägg) den 4/7. På det förra skäret fanns många stora ungar, några små samt ett tjugotal bon med ägg vid detta tillfälle.

Den 12/7 sågs på avstånd att något hänt med kolonierna och den 24/7 konstaterades att Homo sapiens förstört de äggkullar som fanns 4/7. Flera

flygga ungar från de tidigare häckningarna sågs dock vid detta besök.

Vitkindad gås Branta leucopsis

Nio exemplar rastade vid L Gråskär 22/9 och ca 20 ex sträckte västerut 14/10.

Prutgås Branta bernicla

Fyra exemplar rastade vid L Gråskär 20/9 samt sträckande under hösten: 210 ex 22/9, 10 ex 26/9, 8 ex 9/10, flock hörd 11/10, 30 ex 13/10 och 40 ex 15/10.

Gravand Tadorna tadorna

Första paret sågs 22/3 och senare fanns 3-4 par som troligen gjorde häckningsförsök. Den 5/6 sågs ett par med fem små ungar, och i slutet av juli hade paret tre flygga ungar. En annan kull med fyra små ungar den 12/7 klarade sig troligen inte.

Bläsand Anas penelope

Första vårobs: 1 par vid Torskbåden 5/3. Under sommaren en hane resp en hona på två olika lokaler 4/7 och under hösten en bra sträckdag 22/9, då 2000 ex passerade före kl 12.

Snatterand Anas strepera

Ett par rastade vid de yttre skären 23/3 och två par sträckte förbi Lillrö 7/4.

Skedand Anas clypeata

Ett par sträckte NO med ejdrar 7/4. Under hösten rastade 7 ex 11/9 och 2 ex 13/9 samt sträckte 2 ex 9/10.

Brunand Aythya ferina

Ses ej årligen, nu sträckte två hanar förbi Storrö 25/8.

Vigg Aythya fuligula

Tre kullar med 7 + 8 + 9 ungar sågs vid Enskär 27-28/7 och troligen en av dessa även 7/8.

Praktejder *Somateria spectabilis*

En hona sträckte österut tillsammans med fyra ejdrar vid Garkast 12/3.

Sjörre *Melanitta nigra*

En rastande flock om ca 40 ex sågs under hela januari. Två obsar gjordes i april och under sommaren rastade två hanar + en hona öster Lillrö 4/7 samt två hanar + fyra honor vid Garkast 12/7. Under hösten sågs ca 100 ex, mest sträckande, och slutgiltigen i december rastade ca 50 ex 7/12 och 2 ex 22/12.

Svarta *Melanitta fusca*

Liksom för sjörre gjordes ovanligt många vinterobservationer, arterna låg ofta tillsammans. Hela januari rastade en flock om 20-40 ex och i december sågs ca 20 ex 7/12 samt 2 ex 22/12.

Tre häckningar noterades: Hona med fem små ungar vid L Gråskär 24/7 — senare blott en unge kvar, hona med fem ungar vid sydöstra Enskär 27-28/7 — reducerat till fyra ungar 11//8 samt en hona med en högst veckogammal unge vid Slaktarbådan så sent som 16/9!

Salskrake *Mergus albellus*

En hona tillsammans med viggjar vid L Gråskär 4/7.

Kungsörn *Aquila chrysaetos*

Två exemplar vid en älgränta på norra Enskär 22/10.

Jakt-/Pilgrimsfalk *Falco rusticolus/pergrinus*

En ungfågel, troligen pilgrimsfalk, kom in från öster och kunde studeras ca 10 min i tubkikare när den satt vid en al i Gråshålet. Den försvann sedan norrut in mot fastlandet.

Skärfläcka *Recurvirostra avosetta*

Liksom 1990 sågs ett exemplar i slutet av mars, sträckande förbi Storrö mot VSV den 23/3. Tredje observationen i området under 27 år.

Fjällpipare *Charadrius morinellus*

Ett exemplar rastade vid Garkast 18/8, även detta tredje obsen. Tidigare två sträckande fåglar både 670910 och 870912.

Sandlöpare *Calidris alba*

Rastande enstaka exemplar vid Tärnskär 19/7, Garkast 24/7 och 28/7 samt Garkast 18/8, troligen 3 ex totalt.

Spovsnäppa *Calidris ferruginea*

Vid de yttre skären rastade totalt ca 15 ex utspjitt på fem tillfällen under perioden 19/7-25/8, dessutom sträckte 1 ex 22/9.

Skärnsnäppa *Calidris maritima*

Vår: 10 ex 12/1, ca 60 ex 27/1, 17 ex 20/2, 90 + 25 + 2 ex 12/3, 30 ex 27/3, 20 ex 4/7 och ca 120 + 18 ex 13/4.

Höst: 1 ex 10/11, 22 ex 30/11, 12 + 15 + 80 ex 7/12 och 1 ex 22/12.

Samtliga observationer gäller rastande/övervintrande fåglar, och antalet fåglar ökar för varje vinter. För första gången sågs mer än 100 fåglar samtidigt, flocken om 120 ex är den största kända någonsin inom Lrk Sörmlands rapportområde.

Skräntärna *Sterna caspia*

Ett okänt antal, möjligen 15-20 par, gjorde häckningsförsök på St Garkast trots totalt misslyckande 1990 pga minkpredation. Det gick lika illa för dem som försökte 1991 också, åtminstone några små ungar fanns men de togs troligen av mink.

Kentsk tärna *Sterna sandvicensis*

En adult sträckte västerut förbi Garkast och Enskär 14/8, vilket var den åttonde observationen vid stationen.

Silvertärna *Sterna paradisaea*

Omkring tio ruvande fåglar på Slaktarbådan 12/7 och 19/7, sannolikt omläggningar efter minkpredation. Tre boungar ringmärkta 31/7 och ett tjugotal adulta med några flygga ungar kvar ännu 14/8.

Småtärna *Sterna albifrons*

Två adulta fiskade vid södra Enskär på kvällen 27/7. Fjärde obsen i området sedan 1965.

Tordmule *Alca torda*

Samtliga skär med häckande tordmule inventerades 12/7 och minst 110 häckningar/häckningsförsök konstaterades. Det är ungefär en halvering av beståndet under de senaste 7-8 åren, allt orsakat

av minkpredation. Minkarna dödar årligen vuxna och boungar, varför nedgången kan fortsätta. Två döda vuxna bar ringar, en påsatt av oss 1983, den andra blank och oläsbar pga ålder och slitage.

Tobisgrissla *Cepphus grylle*

Tre häckningar konstaterade vid de yttre skären i mitten av juli.

Jorduggla *Asio flammeus*

Vardera 1 ex ringmärkt 7/10 och 11/10 samt 1 ex observerat 21/10.

Berglärka *Eremophila alpestris*

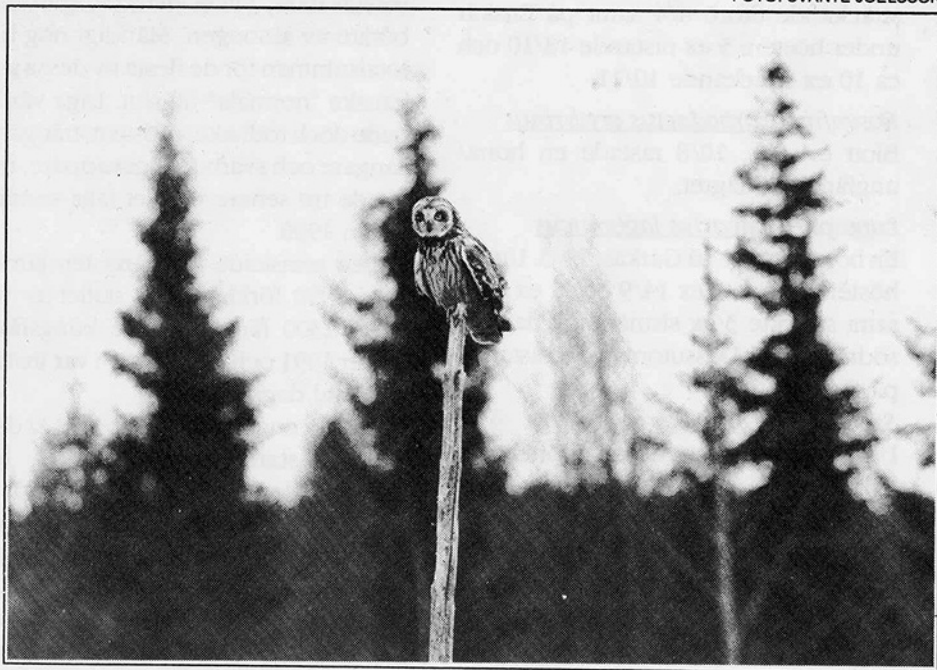
Ett exemplar rastade på St Garkast 27/1.

Strömstare *Cinclus cinclus*

En rastande fågel på St Garkast 27/10 blev årets enda nya obsart. Senare samma dag sågs en strömstare vid L Gråskär, möjligen samma individ.

Jorduggla

FOTO: SVANTE JOELSSON

Ringtrast *Turdus torquatus*

Stationens tredje fynd utgjordes av en ung hane som fångades och ringmärktes 21/9.

Höksångare *Sylvia nisoria*

Inga häckningsstudier. En sjungande hane vid lägret 27/7 och ett fångat exemplar under flyttningen 20/8 blev därför allt.

Kungsfågelsångare *Phylloscopus proregulus*

Stationens elfte exemplar fångades 6/10.

Taigasångare *Phylloscopus inornatus*

Tre ringmärkta ex (27/9, 11/10 och 13/10) innebär totalt tretton sedan 1965.

Mindre flugsnappare *Ficedula parva*

En fågel som fångades 17/9 utgjorde höstens enda observation.

Vinterhämling *Carduelis flavirostris*

Två rastande Garkast 29/3 och 4 ex sträckande Storö 4/4 samt på Enskär under hösten: 5 ex rastande 18/10 och ca 10 ex sträckande 10/11.

Rosenfink *Carpodactus erythrinus*

Blott en obs, 10/8 rastade en hona/ungfågel vid lägret.

Lappsparr *Cacarius lapponicus*

En hona rastade på Garkast 29/3. Under hösten rastade 3 ex 14/9 och 1 ex 20/9 samt sträckte 3 ex sistnämnda dag vid södra Enskär. Dessutom tre ex rastande på Garkast 21/9.

Snösparr *Plectrophenax nivalis*

Under vinter/vår sex observationer med som mest 14 ex 20/2 och 10 ex 27/3. Under hösten ett tiotal observationer efter 22/10 med fyra flockar om minst 10 ex: 150 + 40 ex 27/10, 30 ex 10/11 och 40 ex 7/12.

Ringmärkningen

I januari märktes två fåglar på Enskär, under mars-april 52 ex på Storö och Lillrö, under sommaren 49 boungar + 2 vuxna (tordmule och knölsvan) samt under hösten 3703 ex på södra Enskär.

Det gick något bättre för alkorna detta år, men totalinventeringen visade att beståndet halverats genom minkens härjningar under åttiotalet. Nu konstaterades ca 110 häckningar eller häckningsförsök på ett femtontal skär. Och resultatet var dåligt: 26 boungar kunde ringmärkas inom undersökningsområdet och tre utanför.

Övriga märkta boungar var storskarv (9), fiskmås (4), silvertärna (3) och tobisgrissla (4). Skarvungarna märktes i en ny koloni strax nordost fågelskyddsområdet.

Den kyliga våren resulterade i mycket dålig ungfågelproduktion hos många insektsätare, vilket märktes speciellt i början av säsongen. Märkligt nog blev totalsumman för de flesta av dessa arter ganska "normala" till slut. Låga värden hade dock rödhake, rödstjärt, trädgårdsångare och svartvit flugsnappare, men för de tre senare var det låga summor redan 1990.

Den minskade totalfångsten jämfört med 1990 förklarades i stället av närmare 1300 färre fångade kungsfåglar under 1991 och att fångsten var inställd ett tiotal dagar detta år.

Antalet ringmärkta fåglar 1991 är dessutom nästan exakt detsamma som medelvärdet under alla år 1965-91.

Av invasionsarterna hade sparruggla, pärluggla, svartmes och domherre måttlig-stark flyttning.

Några udda arter var knölsvan (1), stenfalk (1), jorduggla (2), nattskärna

(1), sidensvans (3 i mars), ringtrast (1), kungsfågelsångare (1) och taigasångare (3).

Under året märktes 67 olika arter, ny var storskarv som därmed blev stationens 150:e art under åren 1965-91.

Stationens 100000:e ringmärkta fågel blev en lövsångare (AZ41678) den 28/7 kl 10, det var en hona och årsunge.

Ringmärkningssummor, kontroller och återfynd redovisas nedan i tabell 1 och i den efterföljande texten.

Rödstart

FOTO: SVANTE JOELSSON

Tabell 1. Ringmärkta fåglar vid Hartsö-Enskär fågelstation 58.41N/17.28E
(Birds ringed at Hartsö-Enskär Bird Observatory)

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-90	1991	1965-91	1991	1965-91
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	-	9	9		
Knölsvan <i>Cygnus olor</i>	9	1	10		2
Grågås <i>Anser anser</i>	5	-	5		1
Vitkindad gås <i>Branta leucopsis</i>	1	-	1		
Gravand <i>Tadorna tadorna</i>	1	-	1		
Gräsand <i>Anas platyrhynchos</i>	8	-	8		2
Ejder <i>Somateria mollissima</i>	2	-	2		
Svärta <i>Melanitta fusca</i>	1	-	1		
Duvhöök <i>Accipiter gentilis</i>	8	-	8		2
Sparvhök <i>A. nisus</i>	390	17	407	1	36
Ormvråk <i>Buteo buteo</i>	1	-	1		
Tornfalk <i>Falco tinnunculus</i>	9	-	9		
Stenfalk <i>F. columbarius</i>	15	1	16		
Lärfalk <i>F. subbuteo</i>	2	-	2		
Vattenrall <i>Rallus aquaticus</i>	1	-	1		
Strandskata <i>Haematopus ostralegus</i>	2	-	2		
Större strandpipare <i>Charadrius hiaticula</i>	10	-	10		
Kustpipare <i>Pluvialis squatarola</i>	4	-	4		
Kustsnäppa <i>Calidris canutus</i>	2	-	2		
Småsnäppa <i>C. minutus</i>	6	-	6		
Kärrensäppa <i>C. alpina</i>	165	-	165		3
Dvärgbeckasin <i>Lymnocyptes minimus</i>	4	-	4		
Enkelbeckasin <i>Gallinago gallinago</i>	8	-	8		
Morkulla <i>Scolopax rusticola</i>	22	2	24		4
Småspov <i>Numenius phaeopus</i>	2	-	2		1
Rödbena <i>Tringa totanus</i>	1	-	1		
Gluttsnäppa <i>T. nebularia</i>	8	-	8		
Grönbena <i>T. glareola</i>	1	-	1		
Drillsnäppa <i>Actitis hypoleucos</i>	35	-	35		
Labb <i>Stercorarius parasiticus</i>	2	-	2		
Skrattmås <i>Larus ridibundus</i>	1	-	1		
Fiskmås <i>L. canus</i>	10	4	14		
Gråtrut <i>L. argentatus</i>	1	-	1		
Havstrut <i>L. marinus</i>	3	-	3		
Skräntärna <i>Sterna caspia</i>	118	-	118		2
Silvertärna <i>S. paradisaea</i>	8	3	11		
Sillgrissla <i>Uria aalge</i>	48	-	48	1	2
Tordmule <i>Alca torda</i>	793	30	823		27
Tobisgrissla <i>Cephus grylle</i>	31	4	35		2
Skogsduva <i>Columba oenas</i>	2	-	2		
Ringduva <i>C. palumbus</i>	7	1	8		
Gök <i>Cuculus canorus</i>	157	5	162		
Hökuggla <i>Surnia ulula</i>	15	-	15		
Sparvuggla <i>Glaucidium passerinum</i>	184	9	193		1
Kattuggla <i>Strix aluco</i>	1	-	1		
Hornuggla <i>Asio otus</i>	45	-	45		1
Jorduggla <i>A. flammeus</i>	17	2	19		1
Päruggla <i>Aegolius funereus</i>	710	15	725	3	17
Nattskärre <i>Caprimulgus europaeus</i>	20	1	21		
Tornseglare <i>Apus apus</i>	80	-	80		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-90	1991	1965-91	1991	1965-91
Kungsfiskare <i>Alcedo atthis</i>	2	-	2		
Göktyta <i>Jynx torquilla</i>	78	1	79		1
Gröngöling <i>Picus viridis</i>	76	-	76		
Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>	116	7	123		
Större hackspett <i>Dendrocopos major</i>	344	1	345		4
Vitryggig hackspett <i>D. leucotos</i>	1	-	1		
Mindre hackspett <i>D. minor</i>	194	2	196		
Tretåig hackspett <i>Picoides tridactylus</i>	19	-	19		
Trädläarka <i>Lullula arborea</i>	2	-	2		
Bergläarka <i>Eremophila alpestris</i>	1	-	1		
Backsvala <i>Riparia riparia</i>	4	-	4		
Ladusvala <i>Hirundo rustica</i>	88	-	88		
Hussvala <i>Delichon urbica</i>	74	-	74		
Trädpiplärka <i>Anthus trivialis</i>	571	16	587		2
Ängspiplärka <i>A. pratensis</i>	150	-	150		
Skärpiplärka <i>A. spinoletta</i>	18	-	18		
Gulärla <i>Motacilla flava</i>	113	-	113		1
Sädesärla <i>M. alba</i>	1225	9	1234		5
Sidensvans <i>Bombycilla garrulus</i>	8	3	11		
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	538	35	573		2
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	267	11	278		5
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	12189	343	12532	3	51
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	79	2	81		
Blåhake <i>L. svecica</i>	109	3	112		1
Svart röstjärt <i>Phoenicurus ochruros</i>	2	-	2		
Rödstjärt <i>Ph. phoenicurus</i>	2225	22	2247		7
Buskskvätta <i>Saxicola rubetra</i>	160	-	160		
Svarthakad buskskvätta <i>S. torquata</i>	1	-	1		
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	463	12	475		4
Ringtrast <i>Turdus torquatus</i>	2	1	3		
Koltrast <i>T. merula</i>	828	46	874	2	16
Björktrast <i>T. pilaris</i>	134	6	140		4
Taltrast <i>T. philomelos</i>	2763	58	2821	1	54
Rödvingetrast <i>T. iliacus</i>	649	14	663		4
Dubbeltrast <i>T. viscivorus</i>	22	-	22		1
Gräshoppsångare <i>Locustella naevia</i>	15	-	15		
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	28	1	29		
Rörsångare <i>A. scirpaceus</i>	53	1	54		
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	82	2	84		
Rödstrupig sångare <i>Sylvia cantillans</i>	1	-	1		
Ökensångare <i>S. nana</i>	1	-	1		
Höksångare <i>S. nisoria</i>	140	1	141		
Artsångare <i>S. curruca</i>	2216	60	2276		5
Törnsångare <i>S. communis</i>	717	20	737		
Trädgårdssångare <i>S. borin</i>	1390	17	1407		3
Svarthätta <i>S. atricapilla</i>	2702	91	2793		12
Nordsångare <i>Phylloscopus borealis</i>	1	-	1		
Kungsfågelsångare <i>Ph. proregulus</i>	10	1	11		
Taigasångare <i>Ph. inornatus</i>	10	3	13		
Videsångare <i>Ph. schwarzi</i>	2	-	2		

Art (Species)	Antal ringmärkta (Number ringed)			Återfynd (Recoveries)	
	1965-90	1991	1965-91	1991	1965-91
Grönsångare <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	265	12	277		
Gransångare <i>Ph. collybita</i>	1050	31	1081		4
Lövsångare <i>Ph. trochilus</i>	14765	498	15263		25
Kungsfågel <i>Regulus regulus</i>	27250	1570	28820	2	36
Brandkronad kungsfågel <i>R. ignicapillus</i>	1	-	1		
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	3105	86	3191		5
Mindre flugsnappare <i>Ficedula parva</i>	95	1	96		
Halsbandsflugsnappare <i>F. albicollis</i>	2	-	2		
Svartvit flugsnappare <i>F. hypoleuca</i>	1788	21	1809		5
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	559	-	559		
Entita <i>Parus palustris</i>	325	9	334		
Talltita <i>P. montanus</i>	70	-	70		
Tofsmes <i>P. cristatus</i>	7	-	7		
Svartmes <i>P. ater</i>	751	95	846		1
Blåmes <i>P. caeruleus</i>	2518	141	2659		5
Talgoxe <i>P. major</i>	2158	86	2244	2	6
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	122	8	130		
Trädkrypare <i>Certhia familiaris</i>	1513	73	1586	1	3
Sommargylling <i>Oriolus oriolus</i>	1	-	1		
Törnskata <i>Lanius collurio</i>	1003	12	1015		5
Varfågel <i>L. excubitor</i>	75	-	75		
Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	124	4	128		1
Skata <i>Pica pica</i>	6	-	6		
Nötkråka <i>Nucifraga caryocatactes</i>	26	-	26		
Kråka <i>Corvus corone</i>	7	-	7		1
Stare <i>Sturnus vulgaris</i>	116	-	116		5
Pilfink <i>Passer montanus</i>	1	-	1		
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	2220	67	2287		14
Bergfink <i>F. montifringilla</i>	342	24	366		2
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	291	17	308		4
Steglits <i>C. carduelis</i>	2	-	2		
Grönsiska <i>C. spinus</i>	2117	19	2136		14
Hämpling <i>C. cannabina</i>	3	-	3		
Vinterhämpling <i>C. flavirostris</i>	25	-	25		
Gråsiska <i>C. flammea</i>	2039	69	2108		5
Snösiska <i>C. hornemanni</i>	6	-	6		
Bändelkorsnäbb <i>Loxia leucoptera</i>	17	-	17		
Mindre korsnäbb <i>L. curvirostra</i>	79	-	79		2
Större korsnäbb <i>L. pytyopsittacus</i>	15	-	15		
Rosenfink <i>Carpodacus erythrinus</i>	16	-	16		
Tallbit <i>Pinicola enucleator</i>	8	-	8		
Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	594	55	649		2
Stenkäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	3	-	3		
Lappsparv <i>Calcarius lapponicus</i>	15	-	15		
Snösparv <i>Plectrophenax nivalis</i>	1	-	1		
Gulsparv <i>Emberiza citrinella</i>	269	8	277		1
Ortolansparv <i>E. hortulana</i>	48	-	48		
Videsparv <i>E. rustica</i>	19	-	19		
Dvärgsparv <i>E. pusilla</i>	1	-	1		
Sävspärv <i>E. schoeniclus</i>	190	9	199		3
Summa (Sum)	99882	3808	103690	16	435
Antal arter (Number of species)	149	67	150	9	57

Återfynd och kontroller

Under året erhöles genom Ringmärkningscentralens försorg rapporter om 16 återfynd av 9 arter från våra egna märkningar, samt data avseende 5 främmande kontroller.

Av återfynden gjordes nio i Sverige, två i England och Frankrike samt ett vardera i Sovjet, Holland, Italien, Spanien och Algeriet.

De roligaste återfynden utgörs självklart av de individer som fortfarande är i livet. Är de dessutom gamla och tom häckande så är det stor lycka. Så var nu fallet med den sillgrissla som kontrollerades vid Svenska Högarna i Stockholms skärgård med en elva år gammal ring.

Fågeln var troligen häckande när den märktes och därför minst 14 år gammal vid kontrollen. Den hade dessutom kontrollerats av oss på märkplatsen även 1986. Intressant är också att det gick att läsa siffrorna på ringen. Vi har ju hittat minkdödade tordmular med blanka ringar, dessa kanske varit 15-20 år!?

En minst nio år gammal pärluggla blev bildödad i Jämtland, och två honor kontrollerades häckande i Ångermanland och Hälsingland (53 resp 35 mil norr om Enskär).

Koltrast till England och Holland samt taltrast till Italien stämmer väl med tidigare kunskaper om dessa arters flyttning.

När det gäller kungsfågeln som flög till England på 25 dagar (minst 121 mil), så förundras man dock att den drar iväg så långt. Även om vi har återfynd från Brittiska öarna tidigare, så måste det vara strapatsrikt att ta sig över Nordsjön för en sådan småtting.

Mer "normalt" kan man säga att utbytet med Ottenby och Falsterbo var. Vi "skickade" en trädkrypares resp en kungsfågel till dem i oktober, kontrollera skedde sedan efter 8 resp 12 dagar. För trädkryparen var det både en lång och snabb förflyttning, dessutom blott tredje återfyndet totalt.

Vi hade också kontakt med våra närmaste kollegor på Landsort genom en talgoxe som flög åt "fel" håll.

En märklig kontroll gjordes på Tallberget en oktobermorgon. Från marcken lyfte en duvhökshona, kvarlämnande en slagen sparvhökshona - med ring. Aj då, en av våra märkningar... Men icke, det var en finsk ring! Och åter en värdefull direktkontroll från en häckningsplats, denna gång i Vasa-trakten 57 mil från Enskär.

Tre trevliga snabbåterfynd gjordes under året: svarthätta från Gävle (9 dgr), kungsfågel från södra Finland (4 dgr) och domherre från Åland (2 dgr).

Slutligen kan nämnas ett fynd av en kniphona, skjuten i november öster om Hartsö (inte av oss!). Den var märkt året före som bounge i mellersta Finland, 70 mil nordost om Enskär.

Återfynd inrapporterade under 1991 (Recoveries received during 1991)

- Sparvhök (Accipiter nisus)
  - 5.098.477 1K M 900913 Enskär (Vinge 206 mm)
  - 910724 Hartsö 58.43N/17.29E, Bälinge, Sörmland.
  - Avstånd: 5 km - Riktning 7 grader (N) - Förfluten tid: 314 dagar. (Funnen död)

- Sillgrissla (Uria aalge)
  - 9.050.827 2K+ 800716 Hamnskär (På häckplats)
  - 860710 Hamnskär (Kontrollerad på häckplats)
  - 910709 Kalken 59.27N/19.31E, Sv.Högarna, Uppland.
  - 140 km - 52 grader(NO) - 10 år 360 dgr. (Kontr. på häckplats, ommärkt: 90A06064)

- Päruggla (Aegolius funereus)
  - 7.077.383 1K+ 820914 Enskär (Vinge 167 mm, vikt 107 g)
  - 910403 Stavre 62.50N/15.19E, Jämtland.
  - 476 km - 347 grader(NNV) - 8 år 203 dgr. (Påkörd av bil på E75, vinge 170 mm, vikt 90 g, insamlad av NRM: A91/6117)

- 7.096.275 1K F 880921 Enskär (Vinge 181 mm, vikt 135 g)
- 2K+ F 910427 Forsmyran 63.26N/17.32E, Aspeå, Ångermanland
- 529 km - 0 grader(N) - 2 år 218 dgr. (Kontrollerad häckande i holk med 5 ungar, vikt 175 g)

- 7.096.286 2K+ 890908 Enskär (Vinge 173 mm, vikt 113 g)
- 3K+ F 910508 Ö.Gåsjöberget 61.19N/16.38E, Bollnäs, Hälsingland.
- 297 km - 351 grader(N) - 1 år 242 dgr. (Kontr. häckande i holk med 6 ungar + 1 ägg)

- Rödhake (Erithacus rubecula)
  - AR 96.111 1K 870919 Enskär
  - 880427 Hiytola 61.14N/29.31E, Karelien, USSR.
  - 728 km - 62 grader(ONO) - 221 dgr. (Funnen död efter snöfall)

- AX 10.886 1K 900917 Enskär (Vinge 70 mm)
- 911215 Burriana 39.54N/00.05W, Castellon, SPANIEN.
- 2432 km - 218 grader(SV) - 1 år 89 dgr. (Kontrollerad av ringmärkare!!)

- AZ 41.243 1K 900926 Enskär (Vinge 72 mm)
- 910318 Tarnos 43.32N/01.28W, Landes, FRANKRIKE.
- 2128 km - 226 grader(SV) - 173 dgr. (Funnen; troligen död eller dödad)

- Koltrast (Turdus merula)
  - 4.231.481 1K F 890930 Enskär
  - 2K+ F 901025 Bamburg 55.36N/01.42W, Northumberland, ENGLAND.
  - 1203 km 262 grader(V) - 1 år 25 dgr. (Kontrollerad av ringmärkare; vinge 133 mm)

- 4.309.534 1K F 901022 Enskär (Vinge 128 mm)
- 901211 Urk 52.41N/05.36E, Ijsselmeerpolders, HOLLAND.
- 998 km - 233 grader(SV) - 50 dgr. (Funnen nyligen död)

Sparvökshanne
FOTO: SVANTE JOELSSON

- Taltrast (Turdus philomelos)
4.231.288 1K 880928 Enskär
901031 Ponte Nossa 45.52N/09.53E, Bergamo, ITALIEN.
1515 km - 203 grader (SSV) - 2 år 33 dgr.
(Skjuten)
- Kungsfågel (Regulus regulus)
V 38.627 1K M 900923 Enskär (Vinge 55 mm)
1K M 901018 Spurn Point 53.35N/00.06E, Humber-side, ENGLAND.
1213 km - 250 grader (VSV) - 25 dgr.
(Kontr. av ringm.: vinge 56 mm, vikt 5.3 g)
- V 76.829 1K M 911009 Enskär
1K M 911021 Falsterbo fyr 55.23N/12.49E, Skåne.
463 km - 219 grader (SV) - 12 dgr.
(Kontr. av ringm.: vinge 54 mm, vikt 5.8 g)
- Talgoxe (Parus major)
2KA 14.993 1K M 891014 Enskär (Vinge 78 mm, vikt 19.0 g)
910117 Hjälmsätter 59.11N/15.56E, Julita, Sörmland.
104 km - 303 grader (VNV) - 1 år 95 dgr.
(Funnen död, flugit mot glasruta)
- 2KC 26.356 1K+ M 911013 Enskär (Vinge 79 mm, vikt 18.9 g)
2K+ M 911020 Landsort 58.45N/17.52E, Sörmland.
(Kontr. av ringm.: vinge 79 mm, vikt 18.3 g)
24 km - 72 grader (ONO) - 7 dgr.
- Trädkrypare (Certhia familiaris)
Y 05.326 1K+ 911016 Enskär (Vinge 65 mm)
1K 911024 Ottenby 56.12N/16.24E, Öland.
(Kontr. av ringm.: vinge 64 mm, vikt 8.8 g)
284 km - 193 grader (SSV) - 8 dgr.

Främmande kontroller

- Sparvhök (Accipiter nisus)
HELSINKI
S-135.357 pull F 910704 Kauhava 63.07N/23.23E, Vasa, FINLAND.
1K F 911009 Enskär (Dödad av duvhök)
ca 570 km - ca 210 grader (SSV) - 97 dgr.
- Svarthätta (Sylvia atricapilla)
STOCKHOLM
2KB 57.410 1K F 910818 Inre fjärden 60.42N/17.11E, Gävle, Gästrikland.
F 910927 Enskär (Kontrollerad: vinge 74 mm)
225 km - 176 grader (S) - 9 dgr.
- Kungsfågel (Regulus regulus)
HELSINKI
U-78.600 1K F 910929 Hangö 59.49N/22.54E, Uusimaa, FINLAND.
1K F 911003 Enskär (Kontr.: vinge 54 mm, vikt 6.0 g, F6)
ca 330 km - ca 250 grader (VSV) - 4 dgr.
- Blåmes (Parus caeruleus)
STOCKHOLM
AX 44.765 1K F 900917 Falsterbo fyr 55.23N/12.49E, Skåne.
2K+ 910926 Enskär (Kontr.: vinge 67 mm, vikt 11.6 g, F5)
463 km - 36 grader (NO) - 1 år 9 dgr.
- Domherre (Pyrrhula pyrrhula)
HELSINKI
V-898.920 1K F 901011 Lågskär 59.50N/19.56E, Åland, FINLAND.
1K+ F 901013 Enskär (Kontr.: vingar 91/93 mm, vikt 32.3g)
ca 185 km - ca 230 grader (SV) - 2 dgr.

Märkningarna och kontrollerna har gjorts på Enskärs södra udde (58.41N/17.28E), Bällinge socken Södermanland, då inget annat anges. Understrukna ringnummer anger att ringen sänts in till Ringmärkningscentralen (Box 50007, 104 05 Stockholm)

Följande förkortningar och symboler har använts i sammanställningen ovan:

pull unge på häckplatsen, oflygg eller flygg (nestling)

1K fågel i sitt första kalenderår (bird in its first year)

1K+ fågel i sitt första kalenderår eller äldre, dvs av okänd ålder (bird in its first year or older)

2K fågel i sitt andra kalenderår (bird in its second year)

2K+ fågel i sitt andra kalenderår eller äldre (bird in its second year or older)

3K+ fågel i sitt tredje kalenderår eller äldre (bird in its third year or older)

M hane (male)

F hona (female)

Summary

The above paper is the annual report of 1991 from Hartsö-Enskär Bird Observatory (58.41N/17.28E) in the archipelago of east central Sweden.

The observatory was manned during 82 days in August-Oktober. In the summer some small studies on the breeding bird fauna were made, especially on the Razorbill *Alca torda* with 26 nestlings ringed in the investigated area.

In the year a total of 3,808 birds of 67 species were ringed, most of them caught with mistnets on the southern part of the small island Enskär.

Highest figures were, as usual, noted for the Goldcrest *Regulus regulus* (1570), the Willow Warbler *Phylloscopus trochilus* (498) and the Robin *Erithacus rubecula* (343).

Lennart Wahlén
Fruångsgatan 44 A
611 30 Nyköping

FÅGELLOKALEN HORN

Jan O Karlsson

På kustvägen mellan Nyköping och Trosa, ca en mil öster om Nyköping är avfarten till Horn och Horns båtvarv. Framme vid båtvarvet ligger strandängan Sköthagen som är lokalens centrum. (Se kartan.)

Terräng

Innan man kommer fram till Horn så ligger (naturresevatet) Sjösakärret med bla orkidéer av olika slag. Ca 200 m efter avfarten till Sjösakärret ligger Horns grusgrop med en backsvalekoloni. Horn är ett större område som börjar där Sjösafjärden tar vid och sträcker sig österut till Romholmen, i nordligaste delen tar Lappetorp vid. Syd Lappetorp finns vassvikar och våtängar som sträcker sig mot bondgården Västergården. Runt gården finns det betade hagmarker.

När man kommer ner till varvet så finns strandängen öster om byggnaden, på andra sidan är det åkermark och

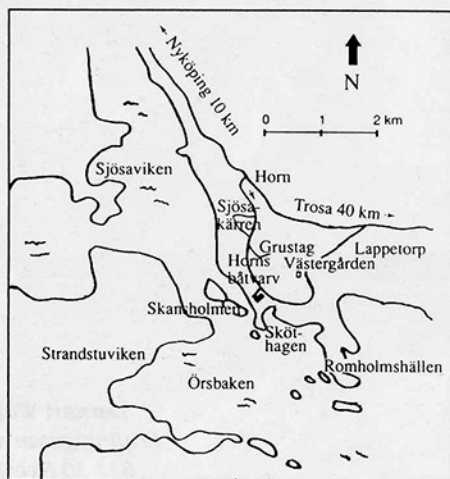
stora vassområden som sträcker sig in mot Sjösaviken. Strandängen är betad med kor. Utanför småbåtshamnen ligger ön Skansholmen som är bebyggd med sommarstugor.

Vattenområdet

Horn ligger vid Örsbakens inre del. I sydvästlig riktning finns Strandstuviken och öster ut Romholmen. På småöarna utanför Horn är de vitkindade gässens häckningsplatser. Utanför Skansholmen är infarten mot Sjösaviken och Nyköping.

Observationsplatser

Under sommaren räcker det (oftast) att stå vid båtuppläggningsplatsen och titta ut över strandängen och viken, annars störs fågellivet (särskilt de vitkindade gässen). Under höst och vinter, när höststräcket passerar och sjöfågeln samlas i stora flockar, måste man gå ut till skogsdungen vid strandkanten för att se bra. Ibland måste man ta sig ut till Romholmen vid SAABs semesteranläggning om sjöfågelflockarna är långt ut.

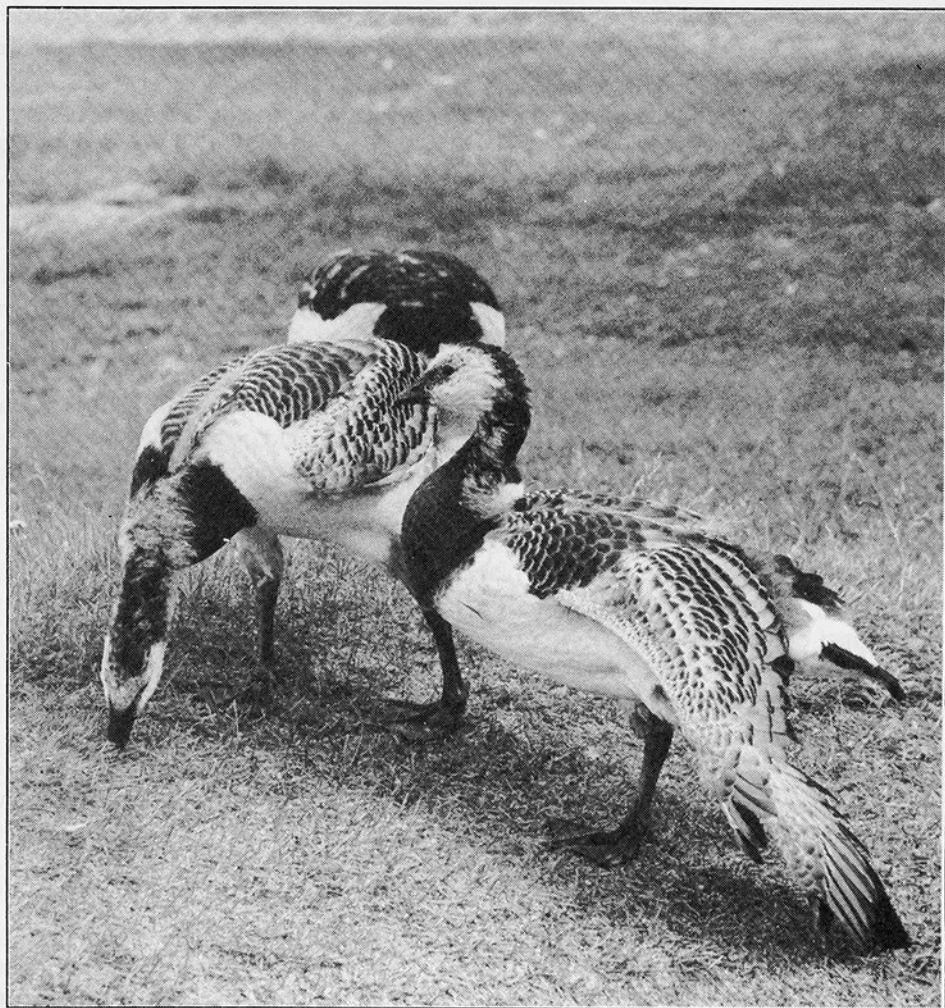
Häckfåglar

Häckfågelfaunan är blandad. På strandängen häckar något eller några par av gulärta, rödbena, enkelbeckasin och ängspiålrka. Mindre strandpipare häckar nästan årligen, endera vid båtuppläggningsplatsen, grusgropen eller kring åkerkanten. Vid den sista platsen häckar även tofsviporna. Rosenfink sjunger i området och även härmsångare kan höras då främst på Skansholmen.

Skägges håller till i vassarna, hornuggla och kattuggla finns så gott som årligen häckande. På Öarna utanför Horn häckar de vitkindade gässen, här häckar också kanadagås, knölsvan, ejder, strandskata, fiskmås. På Romholmshäl-len finns en skrattmåskoloni och även en del viggpar.

Vitkindad gås, ungar

FOTO: TERO NIEMI

Sommar

Häger, fiskgjuse, brun kärnhök och någon enstaka lärkfalk ses jaga över området. Havsörn ser man under årets alla månader. Under höst och vinter är det inte ovanligt att man kan se 5–6 havsörnar samtidigt. De vitkindade gässen syns ifrån början av april till augustis slut. Gässen kommer in med sina ungar i början av juni för att beta på strandängen. De är strandängens karaktärsfåglar. Backsvalorna och någon enstaka skrântärna brukar stå i strandkanten på sommarkvällarna. Gravand har gjort häckningsförsök. Några översomrande bläsänder, skedänder och stjärtänder syns ibland.

Sträcktid

Under våren är sträcket dåligt kartlagt men sädgås, grågås, kanadagås, strandskata, storspov och tofsvipor i mindre flockar rastar på åkermarken. Gluttsnäppor, svartsnäppor, strandpipare, grönbenor och brushanar rastar i några tiotal exemplar på strandängen. När det blir högvatten och ängen översvämmas då kan vadarantalet öka betydligt, grönbeneflockar på över 100 ex vissa dagar. Rödstrupig piplärka ses sällsynt bland gulärta, sädesärta och ängspiplärka i augusti och september.

Höststräcket av småfågel och rovfågel sträcker förbi här, Örsbakens stora vattenyta smalnar av till ett litet smalt sund utanför Skansholmen, Skanshålet, så passagen över öppet vatten är som minst här. Fåglar tar sig över här för att sedan fortsätta mot Strandstuviken och vidare mot Marsäng.

På senhösten börjar viggflockarna samlas för att sedan dra runt i de närliggande vikarna. Viggflockar på upp

till 10 000 ex kan ses, bergandsflock på drygt 800 ex sågs i december 1991. Några skäggdoppingar, salskrakar och brunänder gömmer sig alltsom oftast i flockarna av vigg och bergand, ibland också någon alförrädare, senast i mars 1992, eller någon sjöorre.

Vindarna och isläggnigen styr vart dykänderna håller till, finns de inte vid Horn så är de på någon av dessa lokaler. Snäckviken, Stjärnholmsviken, Sjösaviken, Strandstuviken eller någonstans runt Romholmen. Öppet vatten finns oftast i Skanshålet även när övriga delar av Örsbaken är fruset och de grundare vikarna är frusna. På vintern syns då och då sångsvan, kungsörn, varfågel och duvhök.

Tillfälliga gäster

Ovanligare arter syns varje år i området, genom årens lopp har stripgås, smådopping, kungsfiskare, härfågel, bläsgås, rödspov, småspov, rördrom och trastsångare bla setts. Vid Sjösakärret har man vid något tillfälle observerat halsbandsflugsnappare och mindre flugsnappare.

*Jan O Karlsson
Jupitervägen 45
611 60 Nyköping*

HÄCKANDE OCH RASTANDE VÅTMARKSARTER VID STENSJÖN 1991

Urban Rundström

Bakgrund

Våren 1991 blev jag ombedd av Katrineholm-Vingåkers ornitologiska förening att inventera fågellivet i Stensjöområdet, främst med inriktning på häckande våtmarksarter men även rastande arter har inventerats.

Anledningen till att vi ville inventera Stensjön var att det är ca 30 år sedan det gjordes en grundlig inventering av denna fågelokal. Vi tyckte även att det skulle vara intressant att se om fågellivet ändras i samband med omläggningen av åkermarken i området. Jag räknar med att fortsätta inventeringen under en femårsperiod och därefter en ny vart femte år.

Allmän beskrivning av området

Stensjön är en typisk grund och näringsrik slättsjö i jordbruksbygd. Färdas man från Katrineholm mot Nyköping ser man sjön på vänster sida av vägen efter cirka en mil.

I sjöns södra del dominerar sankta strandängar och tuvmader området vilket medför att den största fågelkoncentrationen finns i den delen. Varje vår översvämmas dessa strandängar och tuvmader, olika mycket beroende på vårfloden, vilket gör att det är mycket gott om rastande änder och vadare inom detta område. Några höga dagsiffror är till exempel kricka med 50–100ex, enkelbeckasin cirka 40 ex, grön-

ben 70–80 ex och svart gluttsnäppa 5–10 ex vardera.

I den östra delen finns en liten bergknalle med bra utsikt över sjöns södra del, där finns också en observationsbok utlagd i en postlåda.

Inventeringsområde

Det område som har inventerats är sjön med strandzon och angränsande åkermark, men även åkermark längre bort har besökts beroende på var de rastande gässen har befunnit sig. Dock ej längre bort än en radie av cirka en km från sjön.

Inventeringsmetoder

Använd metod för häckande våtmarksarter har varit:

boräkning för sothöna, tofsvipa och måsar;

parräkning för doppingar, knölsvan och samtliga änder;

revirkartering för rördrom, brun kärrhök, vattenrall, gulärta och buskskvätta samt i viss mån även för sothöna och vadare utom tofsvipa;

antalet ungvullar har använts som komplettering till de andra metoderna, främst för skäggdopping, kanadagås, brun kärrhök, knipa och gulärta;

rastande fåglar har räknats så noga som möjligt;

Totalt har 53 besök gjort som tillsammans 125 timmar fördelade på hela

året. Under häckningstid har minst ett besök per vecka gjorts. Noteringar i obsboken har använts som komplettering till inventeringen.

Tabell 1

Våtmarksarter och antal häckande par, en jämförelse mellan inventeringarna 1961-65 och 1991.

	<i>Antal par 1961-65</i>	<i>1991</i>
Skäggdopping	några par	10
Svarthakedopping	0	1
Knölsvan	1	0
Kanadagås	0	2
Kricka	flera par	10-15
Årta	0	1?
Gräsand	minst 5 par	ca 10
Skedand	0	2
Knipa	0	2-3
Brun kärrhöök	0	1
Vattenrall	minst 1 par	2
Småfläckig sumphöna	3	0
Sothöna	flera par	ca 15
Rörhöna	häckar troligen	0
Tofsvipa	ca 10	31
Enkelbeckasin	flera par	8-10
Skogssnäppa	0	1
Drillsnäppa	0	1
Skrattmås	liten koloni	ca 50
Fiskmås	flera par	2
Gråtrut	0	1
Fisktärna	något par	0
Gulärta	flera par	1
Buskskvätta	talrik	11

Kommentar till tabell 1

Svarthakedopping: Detta är den första kända häckningen i Stensjön.

Rördrom: 1 ex hördes mycket sporadiskt från den 14.4-7.5, troligen var det en ensam fågel.

Knölsvan: Fram till den 4.5 fanns det 3 ex i sjön, därefter endast 1 ex hela säsongen.

Grågås: Enstaka ex översomrade, någon häckning ej konstaterad.

Kricka: Svårinventerad då de ofta håller till i tuvmaderna, men vid parräkningar i slutet av apriloch början av maj fanns det ca 15 par i området. Under sommaren som mest 28 hanar 23.6.

Årta: 1 par fanns bland tuvmaderna i

slutet av april och början av maj. Någon häckning är ej konstaterad.

Skedand: Under våren och försommaren har 3 hanar och 2 honor sett regelbundet och den 9.5 påträffades ett bo med 4 ägg. Tyvärr blev detta bo spolerat. Från den 4.8 har en kull med 7 pull setts regelbundet,

Knipa: Parräkning och sedda ungvorrar har gett 2-3 par. Det låga antalet beror troligen på att det finns mycket få träd med bohål runt sjön. Uppsättning av holkar skulle troligen öka antalet par.

Brun kärnhök: På försommaren fanns det 2 par i området, men endast ett par häckade och fick ut 3 ungar.

Ängshök: Från den 9.5-16.6 sågs en hona då och då i den södra delen av sjön. Vid ett tillfälle sågs den landa med bomaterial på ett ställe i maden, men någon hane har ej setts i området.

Tofsvipa: I maj räknades antalet bon vid två tillfällen och resultatet blev att

31 par häckade i området. Huvuddelen av bona låg på nybrukad åkermark, så omställningen av jordbruket kommer förmodligen att minska antalet häckande par under kommande år.

Enkelbeckasin: Vid revirkartering i maj har 8-10 olika hanar hörts spela regelbundet. Ganska svårinventerad art då reviren överlappar varandra, man får försöka följa varje fågel för att se var den landar.

Skrattmåsa: Glädjande nog har en koloni slagit sig ner i sjön efter många års frånvaro. Den 13.6 kunde ca 50 bon räknas.

Gulärta: Endast ett par har setts i området och den 23.6 sågs de mata en juvenil fågel. Arten har minskat mycket de senaste åren, troligen för att betningen av strandängarna upphört vilket inneburit att de vuxit igen med högt gräs.

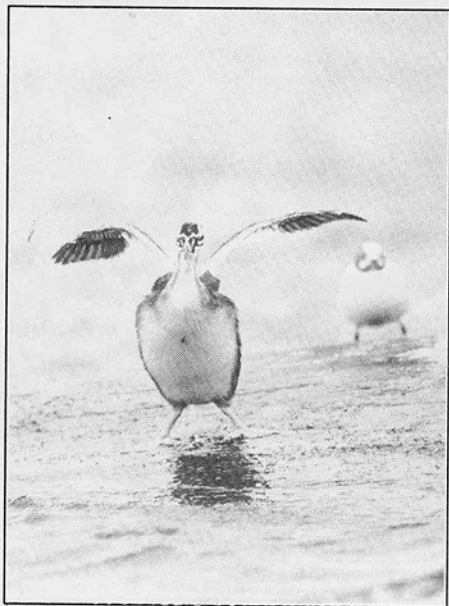
Rastande fåglar och övriga observationer

Sädgås: De första gässen anlände i början av mars och vårens högsta notering blev ca 900 ex. Under hösten som mest 550 ex och med en sista notering den 9.11 med 198 ex. En halsmärkt gås sågs och enligt Ekologihuset i Lund var den märkt i Utajärvi i Finland 1990.

Spetsbergsgås: Den 16.3 fanns 1 ex tillsammans med sädgässen.

Bläsgås: 1 ex den 21.4 och den 19.5.

Grågås: Under våren som mest 106 ex och under hösten ca 400 ex. En halsmärkt gås sågs och den var märkt i Öster-Malma 1989. Vintern 1989-90 fanns den i Lac du Der i Frankrike och under vintern 1990-91 sågs den först i

Skäggdopping
FOTO: TERO NIEMI

Villafafilla i Spanien för att sedan återvända till Frankrike igen.

Vitkindad gås: I början av november fanns det 3 ex under några dagar.

Hybrid kanada/vitkindad gås: Under senhösten fanns det 3 ex med kanadagässen.

Stripgås: 1 ex sågs från den 23.9-28.9. Sistnämnda datum pågick and- och gåsjakt i området och den försvann med en flock sädgäss mot väster.

Stjärtand: 1 par fanns cirka en vecka på maden i sjöns södra del under våren.

Havsörn: En adult den 21.3 och 1 adult ex den 16.11.

Blå kärrhök: En hane den 5.6 och under hösten fanns det 2 hanar och 2 honor i området. 1 subadult hane övervintrade.

Tornfalk: Endast en observation under våren den 14.4 då en gammal hane sågs.

Stenfalk: Den 27.4 sågs en hona jaga i området.

Pilgrimsfalk: Den 5-6.10 sågs en ungfågel jaga duvor i området.

Ljungpipare: Under våren som mest 40-50 ex och under hösten endast enstaka ex.

Kustpipare: 1 ex sträckte förbi den 15.9.

Mosnäppa: 1 rastande ex den 11.5.

Kärrensäppa: den 21-28.7 fanns det som mest 3 ex vid sjön.

Enkelbeckasin: Den 6.5 fanns det ca 40 ex på de översvämmade maderna i sjöns södra del.

Dubbelbeckasin: På morgonen och kvällen den 10.5 sågs och hördes 1 ex spela på maden. Vid ett besök dagen efter fanns den inte kvar.

Småspov: Under våren rastade 2 ex.

Tofsvipa

FOTO: SVANTE JOELSSON

Storspov: Fåtalig rastare vår och höst, dock sågs ca 50 ex sträcka förbi den 30.6.

Grönben: Tack vare att maderna har varit översvämmade under våren har ett stort antal grönbenor rastat i området. Den 12.5 fanns det 70-80 ex på maderna. En tidig vårobs kan nämnas, då en flock på cirka 15 ex sågs den 7.4.

Smalnäbbad simsnäppa: Den 18.5 rastade en hona och hane på maden, de sågs ej efter detta datum.

Havstrut: 1 adult ex den 27.10.

Jorduggla: I början av maj sågs ett ex vid ett tillfälle.

Rödstrupig piplärka: Under hösten har enstaka ex hörts sträcka förbi vid ett flertal tillfällen. Den 15.9 hördes minst 3 ex sträcka förbi under morgontimmarna.

Blåhake: Enstaka ex har setts under hela september.

Skägges: Minst 1 ex har hörts i sjöns sydvästra del under året.

Vinterhämling: Under våren sedd vid tre tillfällen, vid ett av dessa, den 6.4, rastade 79 ex.

Snösparv: 2 ex den 24.3 samt 1 ex den 22.12.

Sävsparv: Minst 6 ex har övervintrat vintern 91/92.

Totalt har det observerats 136 arter under 1991 och sedan 1961 har det observerats 186 arter.

Slutord

Under året som gått har det kunnat konstaterats att Stensjön håller en hög standard som fågellokal i Sörmland. Kanske då främst som rastlokal vår och höst men även som häcklokal.

Om fräsning av strandzonen kan fortsätta som planerat kommer troligen antalet rastande änder och vadare att öka.

Beroende på vad den nerlagda åkermarken skall användas till kommer säkert antalet häckande par av tofsvipa och rastande gäss att minska. För närvarande finns det planer på att odla energi-grödor av något slag.

Katrineholm/Vingåkers Ornitologiska Förening har även lyckats intressera Miljöförvaltningen i Katrineholm för Stensjöprojektet och har därifrån erhållit 4000 kr som ett startbidrag, vilket vi härmed också passar på att tacka för. Vi har också haft besök från länsstyrelsens Naturvårdsenhet under året, vilka också var intresserade av projektet. Förhoppningsvis kommer vi att få anslag till naturvårdande åtgärder i Stensjöområdet.

Jag är också intresserad av gamla observationer från Stensjöområdet, så har ni några liggande hemma är jag tacksam om ni vill skicka dessa till mig. Slutligen vill jag tacka alla som noterat sina observationer i observationsboken, dessa har underlättat sammanställningen av denna rapport. Ericsson som äger marken runt Stensjön skall också ha ett stort tack, utan deras tillmötesgående skulle aldrig projektet med restaureringen kunnat startas.

*Urban Rundström
Åsgatan 49
641 34 Katrineholm
0150-113 71*

INTRODUKTION TILL FÖRSTÅELSE AV FÅGLARNAS VETENSKAPLIGA NAMN

Lars Ekblom

Det är väl allom bekant att svensken Carl von Linné i växt- och djurriket införde det sk binära (eller binominära) systemet. Det innebar att arterna erhöll ett släkt- och ett artnamn. Detta skedde på 1700-talet. Tidigare hade arterna namngivits med långa beskrivningar omfattande kanske upp till ett tiotal ord. Denna metod var naturligtvis mycket otymplig.

Man har sedan lång tid tillbaka internationellt beslutat att Linnés regel skall följas. Sålunda har för faunans del utgångspunkten för namnsättning bestämts vara hans Systema Naturae, 10:e uppl. (1758). I de fall man funnit raser (underarter) har ytterligare ett namn blivit tillagt.

Auctorns

I litteraturen finnes vanligen auctorns (den, som först beskrivit och namnsatt arten) namn angivet efter den vetenskapliga beteckningen samt årtalet för publikationen. I den mån man senare ansett lämpligt att ändra någon del av namnet (annan släkt- eller arttillhörighet) har auctorns namn försetts med parentes. Sedan Linnés dagar har man naturligtvis upptäckt nya arter, nya raser, men då strikt hållit sig till nämnda regel.

De vetenskapliga namnen, för tex fåglarna, är både av latinskt och grekiskt ursprung men är genomgående

omgjorda till det latinska språket (latiniserade). Gemene man kan tycka att dessa vetenskapliga namn är svåra och naturligtvis ofta ganska intetsägende för den ej språkkunnige. Men det är faktiskt inte så svårt att förstå, och intresset för denna del av ornitologin har alldeles klart ökat under senare år.

Egennamn

Kunskap om namnen och deras betydelse tillför ornitologen en hel del ytterligare information. De vetenskapliga beteckningarna innehåller nämligen i sig många uppgifter om tex storlek, färg, utseende i övrigt, uppträdande, läte, geografisk tillhörighet m.m. Stundom finns naturvetarens egennamn inbakade i namnen, vanligen då för att hedra denna person.

Att söka härleda dessa latinska och grekiska namn kan möta stora svårigheter. Genom åren har orden nämligen stundom förvanskats till oigenkännlig-

het, ibland förekommer direkta felaktigheter, missförstånd etc.

Gumpexempel

För att närmare klargöra, vad ovan sagts, kan man lämpligen anföra några exempel.

Skäggdoppingen heter *Podiceps cristatus*. I släktnamnet ingår ordet *podex*, som betyder bakdel, gump. Men resten är svårförståelig om man inte känner till att här föreligger en sammandragning (förvanskning). Ordet är egentligen och ursprungligen *Podicipes*.

Genast ser man ordet *pes*, fot. Sammantaget sålunda "gumpfotad", med fötterna långt bak under flykten. Artnamnet *cristatus* betyder helt enkelt "tofsprydd" (*crista*, tofs). Detta artnamn har vi också för *tex* tofsmesen.

Svan efter döden

Mindre sångsvanen heter *Cygnus columbianus bewickii*. Det låter kanske som "kinesiska". Men här finner vi exempel på något, som är mycket vanligt, nämligen att namnsättningen skett efter personer i grekisk mytologi. I "sagan" förvandlades man efter döden till en fågel. Och det var just vad man menade att *Kyknos* (*Cygnus*) gjorde, förvandlades till en svan.

För varje verklig ornitolog skulle detta naturligtvis vara en lycka av stora mått. *Columbianus* anger att den beskrevs i British Columbia, Canada. Rasnamnet *bewickii* är helt enkelt nyttjat för att hedra den brittiske ornitologen och konstnären Thomas Bewick. Konstigare än så är det inte. Men ganska intressant.

Tordmulens vetenskapliga namn är lite extra speciellt. *Alca torda*. Det låter

varken latinskt eller grekiskt. Nej, här har Linné, som i en del fall, varit lite fräck och helt enkelt latiniserat det nordiska *alka* och dessutom sannolikt fågelns dialektala gotländska namn *tord*, som betyder stank, smuts (på bokhyllorna).

Ejderns namn, *Somateria mollissima*, är inte så egendomligt. Grekiska *soma* betyder kropp och *erion* ull, alltså "ullig kropp". *Mollis* betyder mjuk (ejderdunet) och *mollissima* mycket mjuk.

Ljudbärmande

Mycket vanligt är att namnet är ljudbärmande (onomatopoetiskt) och det ligger självklart nära tillhands. Goda exempel på det är raphönan *Perdix perdix*, tranan *Grus grus*, kornknarren *Crex crex*, berguven *Bubo bubo*, korpen *Corvus corax* osv.

Som sista exempel vill jag nämna en av mina käpphästar i det här sammanhanget, nämligen roskarlen *Arenaria interpres*. Först avfärdar vi enkelt *Arenaria* med "hörande till sanden-stranden", efter *arena*, som betyder sand, havsstrand. Men så till artnamnet *interpres*, latinskt ord för tolk. Det är högst troligt att Linné givit roskarlen detta namn av misstag. Vid sin öländska resa 1741 lärde han sig att rödbenan lokalt kallades tolk. Det gamla öländska tolk (el stolk) betyder skaft (långa ben) och har ingenting med *interpres* (tolk) att göra.

Så dels har Linné missuppfattat ordets betydelse, dels givit det till fel fågel.

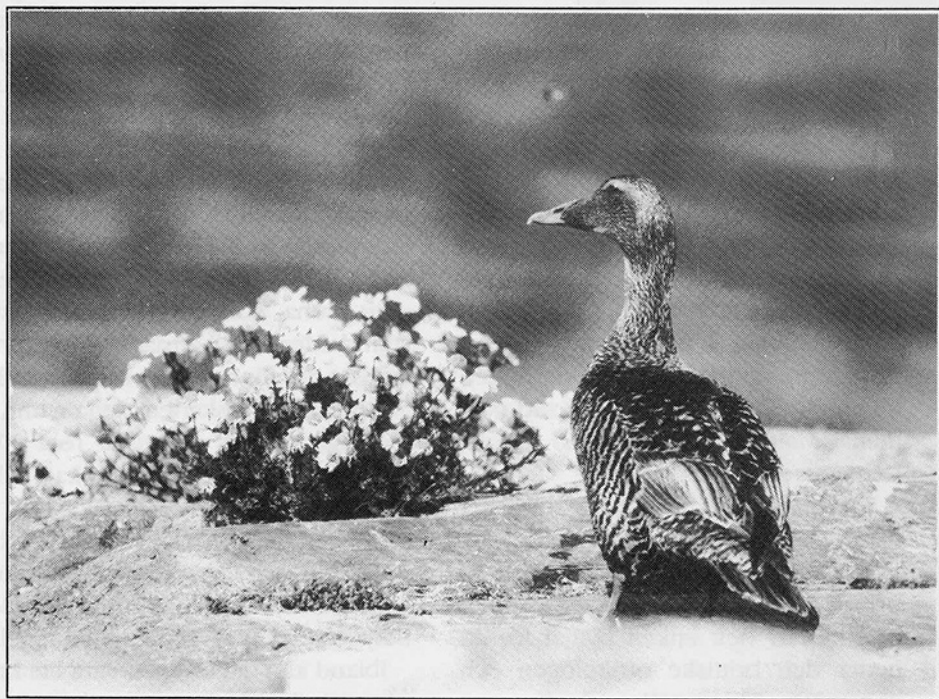
Ibland kan det sålunda vara lite knepigt att reda ut begreppen och finna rätt härledning, men det är det, som samtidigt gör det så roligt. Och, som framgått, är namnen inte alltid så konstiga, som de låter.

Får man klart för sig en del av det här, själva systemet, lär sig betydelsen av några eller flera fågelnamn, tror jag också att man tillför sina fågelstudier en extra dimension.

*Lars Ekblom
Julsåtersvägen 3
641 34 Katrineholm*

Om detta och mycket mera har författaren till denna artikel skrivit och berättat i ett arbete med titeln Svenska fåglars vetenskapliga namn. Försök till härledning.

Det finns tillgängligt hos Kullbergs Bokhandel, Nyköping, och Hj. Peterssens Bokhandel, Katrineholm, samt förstås i Naturbokhandeln, Stenhusa Bod, Öland.

Ejder
FOTO: TERO NIEMI

SÖDERFJÄRDEN 1989-1991

Lars Broberg

Nätfångst och ringmärkning har nu bedrivits i vassområdet innanför Idöholme under elva år i rad. Det totala antalet infångade fåglar, sedan starten 1981, uppgår till 20 266 ex, av 73 arter. Verksamheten till och med 1988 har tidigare redovisats i denna tidskrift (Broberg 1989). Här följer en sammanställning av ringmärkningsverksamheten under de senaste tre åren 1989-91.

Standardiserad fångst

Nätfångsten vid Idö har inriktats på vassfåglar. Standardiserad fångst har eftersträvat så långt det varit möjligt. Samma fångstplats har använts samtliga år och antalet nät har vid flertalet fångsttillfällen utgjorts av 20 st 9-meters småfågelnät. All fångst har varit passiv, dvs utan påverkan av bandspelare eller foderbord. Från och med 1989 har alla arter ringmärkts utan undantag. Tidigare släpptes en del fåglar utan ring, bla blåmes och talgoxe.

Gemensamt för de senaste tre åren är också att verksamhetsperioden utökats till sex månader per år (maj-oktober) från att tidigare ha omfattat som mest fyra månader (juni-september). Antalet fångstdagar har därmed också blivit fler, som mest 50 dagar 1991. Liksom tidigare har heldagsfångst prioriterats och uppgått till 60% av antalet fångstdagar. Fångstinsatsen per månad framgår av tabell 1. Framhållas bör att annan ringmärkning i Söderfjärdens vassar, tex pullmärkning av rödrom och brun kärnhök, inte ingår i redovisningen från

Idö. I detta projekt handlar det enbart om flygga nätfångade fåglar.

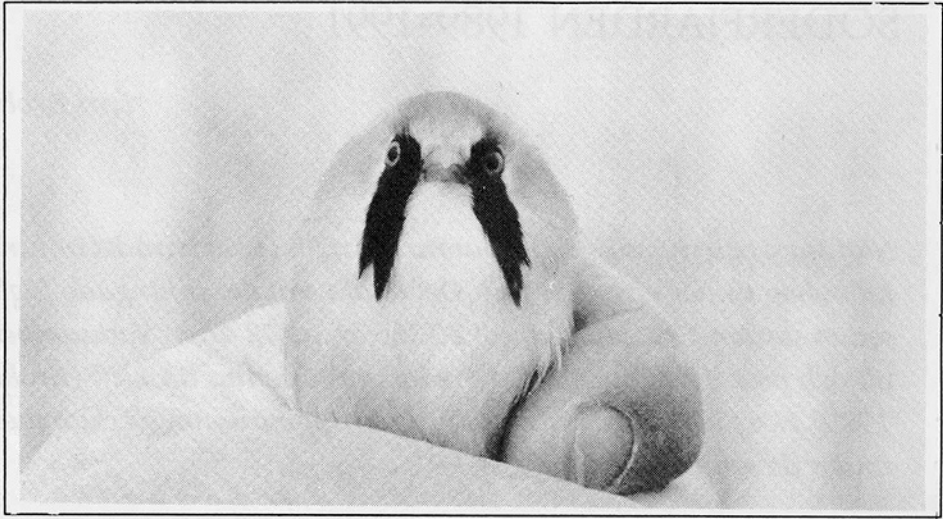
Sammarbetsprojekt

Stationen har fortsatt att delta i Acroprojektet och årligen 1988-91 levererat data om de under månaderna juli-september infångade Acrocephalus-sångarna jämte veckovis skattning av bladlusförekomsten i vassen. Fångstplatsens läge i vass har varit särskilt givande just för detta projekt där antalet redovisade rörsångare under de fyra åren varierat mellan 187 och 283, trast-sångare mellan 1 och 8 samt kärrsångare mellan 0 och 5.

Ävenså har tillgängliga data levererats till Lövsångarprojektet 1989-90, Gransångarprojektet 1991 (dock endast 4 fångade) samt Ånnsjöns fågelstations projekt om skador och defekter hos fåglar.

Skäggmes på gång

Skäggmesen har stått för den största dokumenterade förändringen i Idö-vassens artsammansättning under senare

Skaggmesen var 1991 den näst rörsångaren vanligaste fångstarten i Idö-vassen.

FOTO: LARS BROBERG

år. Redan vid starten 1981 stod skaggmesen på önskelistan men under de första åtta versamhetsåren sågs eller fångades inte en enda. När arten så 1989 plötsligt etablerade sig som häckfågel i Söderfjärdens vassar blev det genast fart på ringmärkningen. 98 ex infångades redan under den första säsongen.

Sedan dess har fångstsiffrorna fördubblats varje år, från 98 ex 1989 till 227 ex 1990 och till 488 ex 1991 (i totalerna ingår, förutom nymärkta, även egna mellanårskontroller och främmande kontroller). De ökande fångstsiffrorna innebär att skaggmesen expanderat från raritet till näst vanligaste fågelart på endast tre år, en nästan osannolik förökning! Endast rörsångaren var sista året ännu, som vanligt, största art (884 ex fångade) medan den annars näst största arten sävsparven (405 ex) hade förvisats till tredje platsen.

Uttryckt som andel av den totala fångsten har skaggmesen de tre senaste

åren svarat för 3,8%, 6,4% respektive 18,2%. För fångstmannen har skaggmesen blivit samma favoritobjekt i Idö-vassen som blåhaken tidigare varit under höstpassagerna. Med tillgång till ett så rikligt material har en studie av unga och gamla skaggmesars ruggning påbörjats vid stationen 1991.

Ringmärkningen 1989

För första gången provades att starta fångst redan i maj, dvs en månad tidigare än dittills. Speciellt lockade det att kolla upp om det rastade blåhakar i Idö-vassen även under vårflyttningen. Ett annat skäl var att tidigt försöka fånga in några av de skaggmesar, som under våren iakttagits i fångstområdet, och som bla setts med en utflugen förstakull den 22 april (Broberg 1990). Förutsättningarna att arbeta ute i vassen var också gynnsamma detta år med lågvatten i Mälaren efter den extremt tidiga och snöfattiga våren.

Vad blåhaken beträffar fångades om-

gående en hane den 13 maj men den följdes inte av några fler denna vår, inte heller under maj 1990 eller maj 1991. Lokalen tycks alltså inte utgöra någon prioriterad rastplats för vårflyttande blåhakar.

Av skäggmes fångades sex gamla fåglar redan under den första fångst-dagen (12 maj) och sedan har det bara rullat på. Främst för skäggmesarnas skull förlängdes säsongen även under hösten med en månad till slutet av oktober. Från och med 1989 täcker därmed verksamheten också hela den period på sex månader som de talrika Acrocephalus sångarna, främst rör- och sävsångare, uppträder i vassarna.

Totalt fångades under 39 dagar 2570 fåglar av 46 arter, därav 2490 nymärkningar, 72 mellanårskontroller och 8 främmande kontroller. Av de vanligaste arterna hade sävsparven sitt bästa år med 960 fångade, vilket är mer än dubbelt mot normalt.

Ny bästa totala dagsfångst noterades den 2 september med 207 ex därav 129 sävsparvar. Tidigare gällde 201 ex som bästa dagsfångst (830917) även då med sävsparv i topp, 156 ex.

Inte mindre än sju nya arter ringmärktes 1989, förutom skäggmes även pärluggla (1 ex 27 augusti), näktergal (1), vassångare (1), stare (2), pilfink (1) och rosenfink (1). Vassångaren var den första säkert observerade i Söderfjärden. Den sjöng intill nätgatan 11–21 maj, ringmärktes den 12 maj och kontrollerades igen den 20 maj.

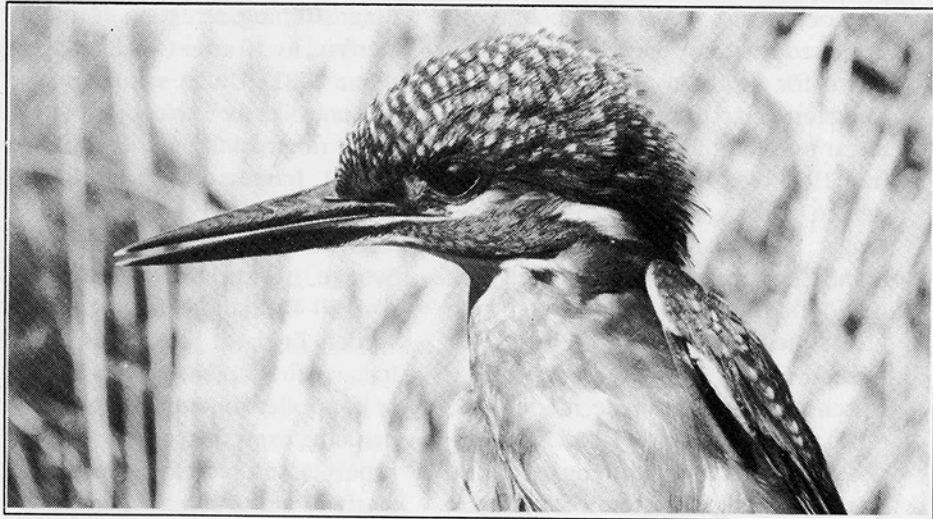
Av andra ovanligare fångster kan nämnas dvärgbeckasin (2), gräshoppsångare (3) och trastsångare (4).

Ringmärkningen 1990

1990 blev ett mycket givande år med rekordfångster för flera arter. Årssumman blev nästan tusentalet bättre än tidigare årsbästa från 1989 och slutade på 3556 fångade fåglar av 47 arter

Tre kungsfiskare har fångats vid Idö under 11-årsperioden 1981-91.

FOTO: LARS BROBERG

under 47 dagar (3439 nymärkningar, 111 mellanårskontroller, 6 främmande kontroller). Dagsrekordet höjdes från 221 fåglar den 28 juli och följdes även av det näst bästa resultatet (217 ex) den 10 augusti. Ett annat mått på den goda fågeltillgången är att antalet hundradagar var högre än något tidigare år (19 av 47 = 40 %).

Rörsångaren blev första art att nå fyrsiffrigt under en säsong. Nu fångades 1275 ex mot normalt 700–800. Sävsparven fortsatte på hög nivå (929 ex) men lyckades inte överträffa fjolårsresultatet (960 ex).

Ytterligare fem nya arter infångades och ringmärktes detta år: rödbena (1), nötvecka (1), varfågel (1 ex 21 oktober), gråsiska (18) och snösiska (1 ex bland gråsiskorna 13 oktober). Övriga udda fångster: dvärgbeckasin (4), kungsfiskare (1), gräshoppssångare (4), kärrsångare (5), trastsångare (8) och rosenfink (4).

Ringmärkningen 1991

Med skäggmes som ett lysande undantag, och i viss mån även blåmesen, uppvisade detta år generellt lägre fångst-siffror för de flesta arter jämfört med föregående år trots att antalet fångsdagar nu ökat till femtio. Minskningen från 1990 blev hela 25%. Totalt fångades 2678 ex av 40 arter (2544 nymärkningar, 118 mellanårskontroller, 16 främmande kontroller). Påtagligt uselt gick det för blåhake med endast 24 fångade (10-årsmedelvärdet = 68), likaså för buskskvätta (0 fångade, medelvärde = 6) och talgoxe (13 fångade, medelvärde = 31). Som framgår av tabell 2 noterades dock nya bästa dagsfångster för tre av de sju vanligaste arterna: sävsångare

(39 ex 9 augusti), blåmes (38 ex 21 september) och skäggmes (76 ex 28 september).

Den enda nya arten 1991 blev häger, varav en ungfågel lät sig infångas den 4 september i ett av näten strax intill ringmärkarkuren. Därmed har totalt 73 arter infångats i vassen vid Idö.

Andra roliga fångster: småfläckig sumphöna (1), dvärgbeckasin (2), kungsfiskare (1 ex 3 september), gräshoppssångare (1), kärrsångare (1) och trastsångare (4). Kungsfiskaren är den tredje ringmärkta (de två föregående 860831 och 901014) trots att arten är sällsynt vid Mälaren och ingen häckning är känd i närområdet. Det är även överraskande att så pass många valt att gästa just denna vassgata, som knappast erbjuder några goda fiske-möjligheter.

Ringmärkningssummor för åren 1981-91 samt antalet återfynd och kontroller redovisas i tabell 3.

Återfynd och kontroller

Under den sista treårsperioden har Ringmärkningscentralen förmedlat 66 återfynd av 10 arter (totalt 107 återfynd sedan 1981). Under samma period har 30 kontroller av 5 arter gjorts vid Idö av fåglar ringmärkta på andra lokaler (totalt 41 främmande kontroller sedan 1981).

Av de nya återfynden har 32 gjorts i Sverige, 10 i vardera Belgien och Frankrike, 5 i Tyskland, 4 i Danmark och 1 i vardera England, Luxemburg, Schweiz, Italien och Spanien. De allra flesta (84%) är kontroller som utförts av andra ringmärkare, varav flera arbetar i det sameuropeiska Acroprojektet. Ännu har inget återfynd gjorts utanför Europa.

Av de 30 främmande kontrollerna är 28 märkta i Sverige men där finns också två Belgien-märkta rörsångare. Chansen att fånga en främmande ringmärkt fågel i Idö-vassen har ökat avsevärt under senare år och var 1991 en på 168, medan chansen fram till och med 1988 endast var en på 1069 fångade fåglar. En stor roll spelar de båda nyinrättade märkplatserna i Tandlaviken vid Eskilstunaån (startår 1988) respektive Asköviken söder om Västerås (startår 1990). Avståndet till de båda lokalerna är 24 km.

De flesta återfynden och kontrollerna gäller helt naturligt de två mest märkta arterna rörsångare och sävsparv. Men skäggesarna är också ute och rör på sig och har redan avkastat 9 återfynd och 12 främmande kontroller. Främst har ett utbyte av skäggesar skett mellan de båda Mälarlokalerna Idö och Asköviken men även Tåkern, Kvismaren, Tandlaviken och Utklippan i Blekinge har varit berörda.

En särskilt intressant fågel är den skäggeshona, som ringmärktes bland flera andra i en flock som tillfälligt gästade Utklippan 891018. Hon kontrollerades sedan 1990 vid tre tillfällen vid Idö (13/7, 28/7 & 30/9) där hon uppträdde i par med en lokal hane märkt som ungfågel 890812. Avståndet mellan lokalerna är 388 km, en lång resa för en skägges.

En förhållandevis lång resa gjorde även en blåmes, som efter 27 dagar hösten 1990 kontrollerades på Själland i Danmark.

Bland de mest intressanta återfynden kan nämnas sävsparven med ringnummer 1EB 44418. Den märktes som ung hona vid Idö 890904, kontrollera-

des nära Madrid i centrala Spanien 900211, kontrollerades åter vid Idö 900905 samt återigen i Spanien 901202 – på samma plats. Fågeln har bevisligen pendlat mellan Idö-vassen och en viss lokal i Spanien, 2510 km avlägsen, som den nu besökt två vintrar i rad.

Snabbast att lämna Sverige var den sävångare, som märktes 900902 och som endast fem dagar senare kontrollerades på Christiansö vid Bornholm i Danmark.

Äldst hittills är den rörsångare, som märktes av Per-Åke Hägerroth vid Reningsverket i Nyköping 820825 och som kontrollerades vid Idö 900819 som åttaåring. Ingen av de många egna rörsångarna har ännu kontrollerats efter mer än sju år, detsamma gäller för sävsparven.

De egna mellanårskontrollerna (EK), som de båda sista åren överstigit ett-hundra per år (1990: 111 och 1991: 118) och nu berör totalt 419 fåglar av 14 arter, kommer att redovisas i annat sammanhang när verksamheten fortskridit ytterligare några år.

Tack

Ånyo ett stort tack till familjen Jonsson på Idö gård för tillstånd att bedriva ringmärkning i Idö-vassen även under denna treårsperiod.

Referenser

- Broberg, L. 1989. Vassfågelfångsten vid Idö i Söderfjärden 1981-1988. — Fåglar i Sörmland 22:109-127.
- Broberg, L. 1990. Skäggesen som häckfågel i Söderfjärden 1989. — Fåglar i Sörmland 23:4-7.

*Lars Broberg
Domprostgränd 10
645 30 Strängnäs*

Tabell 1. Fångstperioder och antalet fångstdagar vid Idö 1981-91.

Tidigaste fångstdag 9 maj, senaste 31 oktober.

År	Fångstperiod	Antal dagar						Summa
		maj	juni	juli	aug	sept	okt	
1981-1988	14 juni - 29 sept	-	3	22	70	92	-	187
1989	12 maj - 28 okt	4	1	7	9	13	5	39
1990	11 maj - 27 okt	4	3	9	7	15	9	47
1991	9 maj - 31 okt	4	2	11	8	14	11	50
Summa fångstdagar		12	9	49	94	134	25	323

Ringmärkarens "kontor" etthundra meter ut i vassen och intill de första näten.
FOTO: LARS BROBERG

Tabell 2. Bästa dagsfångster vid Idö 1981-91, dels totalt, dels för de sju talrikaste arterna. I summorna ingår både nyfångade fåglar och kontroller av tidigare märkta.

Kategori	Datum	Antal nyfångade	+	kontr	=	summa
Total dags- fångst	90-07-28	202	+	19	=	221
	90-08-10	208	+	9	=	217
	89-09-02	182	+	25	=	207
Rörsångare	87-07-21	82	+	8	=	90
	90-07-28	79	+	8	=	87
	90-09-01	77	+	7	=	84
Sävspurv	83-09-17	120	+	36	=	156
	89-09-16	118	+	16	=	134
	89-09-02	113	+	16	=	129
Lövsångare	88-08-13	117	+	2	=	119
	88-08-14	69	+	5	=	74
	88-08-06	64	+	1	=	65
Sävsångare	91-08-09	38	+	1	=	39
	90-07-28	33	+	3	=	36
	90-07-29	27	+	8	=	35
Blåmes	91-09-21	32	+	6	=	38
	91-09-28	23	+	7	=	30
	91-09-29	23	+	7	=	30
Skäggmes	91-09-28	52	+	24	=	76
	91-10-05	43	+	30	=	73
	91-10-06	33	+	21	=	54
Blåhake	83-08-29	18	+	0	=	18
	90-09-07	15	+	2	=	17
	83-09-02	12	+	5	=	17

Tabell 3. Förteckning över totalantalet ringmärkta fåglar vid Idö i Söderfjärden (59.23 N/ 16.48 E) 1981-91. Under åren 1981-88 släpptes en del fåglar utan ring. Antalet har angivits inom parentes och arterna är markerade med en stjärna (*). Återfynden är fördelade på egentliga återfynd (ÅF), egna mellanårskontroller (EK) och främmande kontroller (FK).

Art	Antal ringmärkta					Återfynd (ÅF)	Kontroller	
	1981-88	1989	1990	1991	1981-91		egna (EK)	övriga (FK)
Häger	-	-	-	1	1			
Kricka	7	-	2	1	10	2		
Gräsand	3	-	1	-	4			
Sparvhök	2	-	-	-	2			
Fasan *	(1) 0	-	-	-	0			
Vattenrall	21	2	8	2	33			
Småfl sumphöna	6	-	-	1	7			
Kärrensäppa	2	-	-	-	2			
Dvärgbeckasin	12	2	4	2	20			
Enkelbeckasin	102	6	12	14	134	4	1	
Rödbena	-	-	1	-	1			
Gluttsnäppa	3	-	-	-	3	1		
Skogssnäppa	6	-	-	3	9			
Gröbena	7	6	1	-	14			
Pärlluggla	-	1	-	-	1			
Kungsfiskare	1	-	1	1	3			
Göktyta	2	1	-	-	3			
Mindre hackspett	2	-	1	-	3			
Backsvala	2	1	-	1	4			
Ladusvala	140	1	2	1	144			
Trädpiplärka	17	1	1	-	19			
Ängspiplärka	5	-	-	1	6			
Gulärta	25	6	2	1	34		2	
Sädesärta	37	6	4	2	49		1	
Gärdsmyg	2	1	2	1	6	1		
Järnsparv	9	8	-	-	17	1		
Rödhake	44	14	4	3	65			
Näktergal	-	1	-	-	1			
Blåhake	514	89	76	24	703	3	1	1
Rödstjärt	1	-	-	-	1			
Buskskvätta	38	4	16	-	58			
Stenskvätta	1	-	-	-	1			
Koltrast	2	1	1	1	5		1	
Björktrast *	(3) 0	-	7	2	9			
Taltrast	19	1	-	1	21			
Rödvingetrast	10	1	-	3	14			
Gräshoppsångare	1	3	4	1	9			
Vassångare	-	1	-	-	1			
Sävsångare	736	195	285	239	1.455	8	11	1
Kärrsångare	1	-	5	1	7			

Art	Antal ringmärkta				1981 -91	Åter- fynd (AF)	Kontroller	
	1981 -88	1989	1990	1991			egna (EK)	övriga (FK)
Rörsångare	4.747	703	1.252	855	7.557	42	95	21
Trastsångare	5	4	8	4	21			1
Årtsångare	3	1	1	1	6			
Törnsångare	43	8	17	10	78			
Trädgårdssångare	24	4	6	3	37			
Svarthätta	16	2	1	-	19			
Gransångare	50	10	4	4	68			
Lövsångare	1.319	193	284	274	2.070	2	21	
Kungsfågel *	(1) 0	1	1	-	2			
Grå flugsnappare	1	-	-	1	2			
Svartvit flugsn	3	4	2	-	9			
Skägges	-	95	209	457	761	9	39	12
Entita	9	3	3	-	15			
Talltita	15	-	3	-	18		1	
Tofsnes	2	-	-	-	2			
Svartmes	1	-	-	-	1			
Blåmes *	(786) 0	147	225	254	626	1	9	1
Talgoxe *	(236) 0	21	53	11	85		4	
Nötväcka	-	-	1	-	1			
Trädkrypare *	(3) 0	-	-	-	0			
Törnskata	67	8	19	5	99			
Varfågel	-	-	1	-	1			
Stare	-	2	-	1	3			
Pilfink	-	1	4	-	5			
Bofink	3	2	-	-	5			
Grönfink *	(9) 0	4	2	1	7			
Grönsiska	14	1	-	2	17	1		
Gråsiska	-	-	18	-	18			
Snösiska	-	-	1	-	1			
Rosenfink	-	1	4	-	5			
Gulsparv	31	6	6	3	46		1	
Videsparv	1	-	-	-	1			
Sävparv	2.579	917	874	351	4.721	32	232	4
Summa	10.713	2.490	3.439	2.544	19.186	107	419	41
Så inkl fångade 1981-88 (1039 ex)	11.752				20.225			
Främmande kontr (FK)	11	8	6	16	41			
Mellanårskontr (EK)		72	111	118				
TOTAL FÅNGST	11.763	2.570	3.556	2.678	20.266			
Antal arter	60	46	47	40	73	13	14	7

Fisktärna

FOTO: TERO NIEMI

Innehållsförteckning
Fåglar i Sörmland nr 1 1992

- 3 HARTSÖ-ENSKÄR FÅGELSTATION 1991 —
MEDDELANDE NR 55 FRÅN HARTSÖ-ENSKÄR
FÅGELSTATION — LENNART WAHLÉN
- 20 FÅGELLOKALEN HORN — JAN O KARLSSON
- 23 HÄCKANDE OCH RASTANDE VÄTMARKSARTER VID
STENSJÖN 1991 — URBAN RUNDSTRÖM
- 28 INTRODUKTION TILL FÖRSTÅELSE AV FÅGLARNAS
VETENSKAPLIGA NAMN — LARS EKBLÖM
- 31 SÖDERFJÄRDEN 1989-1991 — LARS BROBERG